

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Філософський факультет

ПРОГРАМА

додаткового випробування зі спеціальності
„Історія релігій”
для вступників до аспірантури

Затверджено
вченою радою філософського факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Протокол № 8 від 23 квітня 2018 р.

*Голова вченої ради філософського факультету
А.Є.Конверський*

Київ 2018

Розділ 1. Загальні питання релігієзнавства.

Релігієзнавство в системі гуманітарного знання. Передумови наукового вивчення релігії. Становлення релігієзнавства як наукової дисципліни. Конфесіоцентричний та релігієзнавчий підходи у дослідженні релігійних явищ: їх порівняльна характеристика. Структурний поділ сучасного релігієзнавства (філософія релігії, феноменологія релігії, соціологія релігії, психологія релігії, історія релігії та ін.).

Основні етапи становлення релігієзнавства. Основні релігієзнавчі школи (XIX – XXI ст.). Принципи та методи релігієзнавчих досліджень. Мета і завдання курсу «Релігієзнавства», його значення.

Розділ 2. Історія світової релігієзнавчої думки.

Елементи релігієзнавчої думки у творах давньогрецьких істориків та мислителів. Елементи релігієзнавчої думки у творах римських інтелектуалів. Трактат Ціцерона "Про природу богів". Елементи релігієзнавчої думки у дослідженнях представників патристики. Релігія як предмет вивчення Лактанція та Августина Аврелія. Пробудження релігієзнавчої думки на ґрунті середньовічної мусульманської традиції. Релігієзнавчі пошуки схоластиків. Пошуки істинної релігії в контексті італійського Ренесансу. Питання віри, правди і релігії у творчості представників східноєвропейського Ренесансу. Вчення про релігію Б.Спінози.

Основні положення релігієзнавчої концепції Д.Юма. Характеристика його праці "Природна історія релігії". Релігієзнавчий здобуток французьких вчених-просвітителів Питання релігії у висвітленні Ш.Монтеск'є, Вольтера і Ж.-Ж. Руссо. Релігієзнавчий доробок представників радикального крила французького Просвітництва. Питання релігії у викладі німецьких просвітителів-радикалів. Питання релігії у творчості Г.Ляйбніца. Просвітницьке бачення релігії І.Кантом. Основні ідеї його твору "Релігія в межах тільки розуму".

Релігієзнавчий здобуток представників німецького романтизму. Вчення про релігію Ф.Шляйєрмахера. Релігієзнавчий здобуток Г.В.Ф.Гегеля. Питання релігії у творчості представників Тюбінгенської теологічної школи. Аналіз праці Д.Ф.Штрауса "Життя Ісуса".

Особливості становлення та визначальні риси міфологічної школи релігієзнавства. Еволюціонізм у вивченні релігійних явищ: його суть та форми. Питання релігії у працях англійських еволюціоністів Г.Спенсера, Е.Тайлора, Дж.Фрезера. Загальна характеристика праці Дж.Фрезера "Золота гілка". Критика еволюціонізму у працях теоретиків преанімізму Е.Ленга і Р.Маретта.

Основні ідеї праці Л.Фейєрбаха "Сутність християнства". Соціологізм у вивченні релігійних явищ. Питання соціології релігії у творчій спадщині М.Вебера. Основні ідеї праці Е.Дюркгайма "Елементарні форми релігійного

життя". Питання релігії у творах представників французької соціологічної школи. Теорія пралогізма Л.Леві-Брюля, її значимість для релігієзнавства.

Психологізм у вивченні релігійних явищ. Загальна характеристика праці У.Джеймса "Різновиди релігійного досвіду". Основні ідеї праці З.Фрейда "Майбутнє однієї ілюзії". Релігієзнавчі пошуки К.-Г. Юнга і Е.Фромма. Твір Є.Торчинова "Релігії світу: досвід позамежного".

Особливості ірраціонального підходу у вивченні релігійних явищ. Питання релігії у творчості А.Шопенгауера і Ф.Ніцше. Релігієзнавчий здобуток Р.Отто. Значущість його праці "Священне".

Особливості марксистського бачення проблем релігії. Питання релігії у творчості К.Маркса і Ф.Енгельса. Питання релігії у творах радянських дослідників.

Особливості появи та функціонування дифузійністських шкіл в релігієзнавстві. Теорії культурних кругів та культурної дифузії у працях німецьких та британських антропологів. Релігієзнавчі здобутки представників Віденської культурно-історичної школи. Релігієзнавчі здобутки шведських теологів та істориків кінця ХІХ – ХХ століть. Феноменологічний підхід у вивченні релігії у творах Г. ван дер Леува, Ф.Хайлера і К.Ю.Блеєкера. Феноменологічне релігієзнавство М.Еліаде.

Функціоналістська школа в сучасному релігієзнавстві. Загальна характеристика праці Б.Малиновського "Магія, наука і релігія". Структуралізм в релігієзнавстві ХХ ст.. Релігієзнавчий здобуток К.Леві-Строса. Питання релігії у праці сучасного еволюціоніста Р.Докінза "Бог як ілюзія".

Розділ 3. Історія вітчизняної релігієзнавчої думки.

Елементи релігієзнавчої думки у творах латиномовних гуманістів першої пол. ХVІ ст. (С.Оріховський). Характеристика Пересопницького Євангелія: його зміст та сюжетні особливості. Питання міжцерковних колізій у творах полемістів першої третини ХVІІ ст.. Питання конфесіології у творчій спадщині І.Вишенського та І.Потія.

Питання релігії та віри у творах професорів Києво-Могилянської Академії. Питання конфесіології у творах С.Тодорського та Г.Кониського. Релігія у творчій спадщині Г.Сковороди. Питання релігії і церкви у творчості Т.Прокоповича.

Лінгвістичне релігієзнавство О.Потебні. Релігія у творчій спадщині Т.Шевченка. Релігієзнавчий здобуток І.Франка. Релігієзнавчий доробок представників громадівського руху. Питання історії релігії у творчій спадщині М. Драгоманова та М. Костомарова. Питання релігії у соціологічних доктринах М.Хлебнікова та О.Строніна.

Проблеми історії релігії в Україні у творчому доробку М.Грушевського. Аналіз його праці "З історії релігійної думки на Україні". Історико-релігійні дослідження В.Липинського, О.Лотоцького, І.Огієнка. Релігієзнавчий здобуток А.Річинського. Основні ідеї його праці "Проблеми української

релігійної свідомості". Праці релігієзнавців української діаспори з проблем історії християнства (С.Ярмусь, В.Олексюк, І.Музичка, А.Великий, І.Ортинський, І.Власовський, І.Шевців). Марксистське релігієзнавство в Радянській Україні.

Релігієзнавчі дослідження в сучасній Україні. Основні тенденції розвитку сучасної вітчизняної релігієзнавчої думки.

Розділ 4. Теорія релігієзнавства

Поняття філософії релігії та особливості її тлумачення. Структурний поділ філософії релігії. Філософія релігії та релігійна філософія: їх розрізнення.

Полісемантичність у понятійному схопленні феномену віри. Змістовний простір віри. Віра як онтологічна реальність. Парадоксальність релігійної віри. Аргумент-парі Б.Паскаля на користь релігійної віри. Характеристика віри як пізнавального акту. Віра в її відношенні до знання. Значимість віри у пізнавальному процесі

Проблема тлумачення поняття "Бог". Ідея монотеїзма: її сутність та особливості становлення. Сутність та атрибути як аспекти логічного визначення Бога. Єдність як атрибутивна характеристика Бога. Концепція абсолютизму Бога Аргументи на користь існування Бога: онтологічний, космологічний, телеологічний, моральнісний. Різноманітні концепції творіння Богом світу. Акт творіння як проблема, розкриття його смислу. Проблема теодіцеї, її зміст та можливі вирішення.

Проблема розуміння феноменології релігії. Сутність феноменів. Загальна характеристика дескрептивної феноменології релігії. Характерні особливості класичної феноменології релігії.

Понятійний статус сакрального. Його амбівалентність. Священне і святе: можливість їх розрізнення та причини ототожнення. Структурна гетерогенність сакрального. Сакральні модальності.

Особливості феноменологічного вивчення сакрального простору. Його характеристики.

Опозиційні пари сакрального простору. Уявлення про сакральні зони, їх різновиди.

Проблема розуміння психології релігії та її предмети вивчення. Можливість та перспективи християнської психології. Християнська психологія і пастирська психологія.

Методи, які використовуються у дослідженнях з психології релігії.

Проблема змісту та своєрідності релігійних почуттів. Особливості формування релігійних почуттів.

Віра як психічний феномен. Своєрідність релігійної віри. Емоціональний, когнітивний та волатативний компоненти релігійної віри. Зміст та прояви релігійного фанатизму.

Поняття релігійного досвіду, його структури та змістовні характеристики. Уявлення про рівні релігійного досвіду. Характеристика типів носіїв

релігійного досвіду. Онтологічні та психологічні основи молитви. Психологічні аспекти медитативних практик.

Уявлення про процес навіювання, його характеристики. Опис механізму процесу релігійного навіювання. Навіювання і гіпноз. Характеристика процесу навернення. Мотиви, типологія та наслідки релігійного навернення.

Особливості соціологічного вивчення релігії. Подвійний статус соціології релігії як наукової дисципліни. Проблема суспільної значимості соціології релігії. Ефективні методи, які використовують в своїх дослідженнях соціологи релігії.

Соціологічні типи визначень релігії: субстанціальний та функціональний. Структурні компоненти релігії. Функціональний аналіз релігії. Проблема перспектив релігії, її соціологічний зріз.

Процес сакралізації та його характеристики. Форми сакралізації. Процес секуляризації: його зміст, вияви та наслідки. Огляд різноманітних теорій секуляризації.

Розділ 5. Питання історії релігії (конфесіологія).

Уявлення про релігійну традицію, її визначальні характеристики та складові. Класифікація релігій. Огляд різноманітних типологій релігії.

Дорелігійна епоха в історії людства: аргументи за і проти. Фетишизм та особливості його трансформації. Особливості магічного сприйняття. Різновиди магії. Феномен народної магії. Характеристика магічної релігії вуду. Суть тотемізму. Особливості тотемістичних уявлень. Анімізм. Еволюція анімістичних уявлень. Феномен шаманізму: особливості його сприйняття та структуралізація.

Язичницькі традиції Європи. Феномен давньогрецького язичництва, особливості сприйняття. Основні етапи становлення давньогрецької релігії. Функціональність божеств

гомерівського епосу. Давньослов'янське язичництво, особливості його сприйняття та характерні риси. Основні джерела вивчення давньослов'янського язичництва. Особливості еволюції давньослов'янського язичництва. Функціональність язичницьких богів Русі.

Український неоязичницький рух: особливості сприйняття та конфесійна характеристика.

Релігійні традиції давньої Індії: ведична, брахманізм, джайнізм. Священні тексти Вед. Шруті та смріті. Бхагавадгіта. Особливості віровчення та культу індуїзму. Секти в індуїзмі. Особливості віровчення та культу кришнаїзму. Рух "Харе Кришна".

Конфуціанські і даоські священні книги. Їх загальна характеристика. Конфуціанство: особливості сприйняття та історичні метаморфози. Характеристика конфуціанства як релігійної традиції. Даосизм: ідейні джерела, особливості сприйняття та етапи його формування. Доктринальні,

ритуальні та інституціональні особливості даосизму. Синтоїзм – традиційна японська релігія. Історичні форми синтоїзму.

Особливості сприйняття буддизму і передумови його появи. Будда про чотири шляхетні істини. Палійський канон, його переклади та коментарії. Характеристика Дхаммапади. Необуддійські рухи і секти. Необуддизм і псевдобуддизм.

Зороастризм та його трансформації в релігійній історії людства. Зороастрійські священні тексти. Характеристика Авести. Віроповчальні та культові особливості зороастризму. Йезидизм – національна релігія курдів. Маніхейство і мандеїзм: їх ідентифікація та конфесійні характеристики.

Іудейські священні книги: ТаНаХ, Талмуд і його кодифікації. Особливості віровчення і культу іудаїзму. Історичні етапи формування релігії євреїв. Напрямки сучасного іудаїзму.

Хасидизм, його конфесійні своєрідності та основні етапи становлення.

Особливості сприйняття християнської традиції. Віроповчальний потенціал раннього християнства та проблема його періодизації. Християнські першоджерела. Канонічні книги і апокрифи. Загальна характеристика Нового Завіту. Євангельські свідчення про Ісуса Христа. Зміст Нагорної проповіді.

Утвердження християнства в Давній Русі (розгляд дилеми: Аскольдове хрещення чи Володимирова версія прийняття християнства).

Особливості православного віровчення і культу. Вселенське православ'я: автокефальні та автономні церкви. Особливості церковної організації та ієрархії в православ'ї. Витоки українського православ'я, його відмінності від російської православної традиції. Основні етапи розвитку православ'я в Україні. Розкол православ'я в Україні (90-х р. ХХ ст.). Українська Православна Церква. Українська Православна Церква Київського Патріархату. Українська Автокефальна Православна Церква.

Особливості католицького віровчення і культу. Організаційна структура Римо-католицької церкви. Ватикан. Новації у документах II Ватиканського собору.

Унії в релігійній історії людства, їх форми. Причини, особливості реалізації та наслідки Берестейської унії 1596 року. Конфесійні своєрідності українського греко-католицизму та проблема його періодизації.

Реформаційні рухи в Англії: англіканство, методизм, квакерство. Пізні протестантські конфесії: баптизм, адвентизм, п'ятидесятництво. Конфесії маргінального протестантизму: мормони, Свідки Єгови.

Неохристиянські рухи та секти. Неохристиянство і псевдохристиянство.

Проблема ідентифікації ісламу, його витоки та особливості утвердження. Зіммі у мусульманському світі. Мусульманські першоджерела: Коран, Сунна. Одкровення Мухаммада і його діяння. Особливості мусульманського віровчення і культу. Умма в житті мусульман. Уявлення про шаріат, фікх та мазхаби. Основні напрямки, течії та секти в ісламі. Суфізм, його суть і тарікати. Іслам в арабо-тюркських державах: особливості функціонування.

Іслам в регіонах Криму, Північного Кавказу і Поволжя: етноконфесійні характеристики.

ПИТАННЯ ДО ДОДАТКОВОГО ІСПИТУ В АСПРАНТУРУ

1. Релігієзнавство в системі гуманітарного знання.
2. Об'єкт і предмет релігієзнавства.
3. Академічне релігієзнавство.
4. Конфесійна форма релігієзнавства.
5. Структурний поділ релігієзнавства.
6. Гуманістична орієнтація релігієзнавства.
7. Особливості релігійного світогляду.
8. Поняття „релігія”.
9. Елементи релігійного комплексу.
10. Зміст релігійної віри.
11. Функції релігії.
12. Психологічні та соціальні передумови виникнення релігії.
13. Основні підходи щодо походження релігії.
14. Історичні форми релігії та принципи їх класифікації.
15. Первісні форми релігії.
16. Феномен язичницьких релігій: загальна характеристика.
17. Слов'янське язичництво: основні риси віровчення і культу.
18. Конфуціанство.
19. Даосизм.
20. Релігійний синкретизм в Японії.
21. Релігійна система індуїзму.
22. Синтоїзм.
23. Джайнізм.
24. Особливості індуїзму як монотеїстичної, етнічної релігії.
25. Сутність віровчення та культу іудаїзму.
26. Філософсько-релігійний зміст буддизму.
27. Особливості віровчення та культу буддизму.
28. Основні течії буддизму.
29. Виникнення та еволюція християнства.
30. Загальна характеристика Біблії.
31. Католицизм: віровчення і культ.
32. Загальна характеристика православ'я.
33. Православні конфесії сучасної України.
34. Протестантизм: основні риси і течії.
35. Іслам: особливості віровчення і культу.
36. Основні течії ісламу.
37. Основні причини виникнення та загальні риси неорелігій.
38. Класифікація неорелігій.
39. Конфесійна ситуація в сучасній Україні.
40. Вільнодумство, його основні форми.